

بازتاب گفتمان اومانستی در رمان معاصر روز دیگر شورا اثر فریبا وفی

زیبا ملک زاده دیلمقانی؛ دانشجوی دکتری گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد خوی، دانشگاه آزاد اسلامی، خوی، ایران
دکتر ناصر ناصری کهنه شهری؛ استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد خوی، دانشگاه آزاد اسلامی، خوی، ایران
(نویسنده مسئول)

دکتر شهریار حسن زاده؛ استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد خوی، دانشگاه آزاد اسلامی، خوی، ایران

صص: ۱۹۱-۱۷۱

چکیده

«اومانسیم» مکتبی فلسفی و ادبی است که منشأ پیدایش آن را یونان قدیم می‌دانند. این مکتب بر ارزش و مقام انسان ارج نهاده و او را میزان همه چیز قرار می‌دهد. اوج تجلی اومانسیم در قرون وسطی بود که راهی نو برای تقابل با استبداد کلیساهای قرون وسطی ایجاد کرد. آزادی، خود مختاری، خود رهبری، خویش‌شناسی و شناخت ابعاد مختلف استعدادهای انسان از جمله موضوعات مهمی است که در این مکتب مورد تأکید قرار گرفته‌اند. بی‌گمان وجه اشتراک عرفان با اومانسیم نیز در همین موضوعات است. رمان روز دیگر شورا، توجه جامعه را به سوی واقعیاتی که از نظر ما دور مانده‌اند، جلب می‌کند. سعی در روشن کردن اذهان به سوی انسان‌گرایی و ارزش مقام خود است. تلاش برای یافتن هویت در رمانش موج می‌زند. بنابراین پرسش اصلی این تحقیق آن است که اومانسیم با چه جلوه‌های زبانی‌ای در رمان روز دیگر شورا بازتاب یافته است. در این پژوهش سعی بر آن است رمان روز دیگر شورا در مبانی و افکار اومانستی، با توجه به خردگرایی، فردگرایی، انسان‌مداری، آزادی، روابط انسانی، ارزش و کرامت انسانی، اراده، طبیعت‌گرایی، تعهد، عدم محدودیت به جغرافیای خاص و کمال‌گرایی و غیره مورد بررسی قرار گیرد. برآیند این تحقیق که به شیوهٔ توصیفی تحلیلی صورت گرفته، حکایت از آن دارد که از مبانی اومانسیم، انتقاد از سنت و جدال با جهل و خرافه - روابط انسانی - اراده و آزادی -

تاریخ دریافت ۱۴۰۷/۰۴/۰۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۷/۰۷/۳۰

1. Nasernaseri43@gmail.com 2. zibamelikzadeh@gmail.com

پست الکترونیکی:

3. hasanzadeh@iaukhoy.ac.ir

طبیعت‌گرایی - مدارا و تساهل - خردگرایی و تعهد در چارچوب و جای جای رمان مشاهده شده است.

کلید واژه‌ها: رمان - اومانیسیم - روز دیگر شورا - فریبا وفی - روابط انسانی

۱- مقدمه

اومانیسیم حالت و کیفیتی از تفکر است که بر اساس منابع بشری و کمال مطلقه به اصالت انسانی استوار است. از آنجایی که دامنه‌ی معنایی اومانیسیم وسیع است، نمی‌توان آن را به صورت جریانی که به شکل خطی در تاریخ اروپا امتداد داشته تحلیل نمود. در زمان رنسانس، واژه اومانیسیم را به ادبیات و مطالعات اجتماعی ربط داده‌اند که این پژوهش بر اساس اومانیسیم ادبی بطور عام انجام شده است. (سید حسینی، ۱۳۸۴: ۸۴)

واژه اومانیسیم در دوران قرن چهاردهم و پانزدهم از اومانیسیم‌های فلورانس گرفته شده است که قبل از هر چیز تعلیم دهندگان زبان، خطیب و مترجم بودند.

اومانیسیم‌های دوران رنسانس افرادی نخبه بودند که از عموم مردم فاصله گرفتند. (جانسن، ۱۳۷۸: ۱۵۵) ساده‌ترین تعریف و واقعی‌ترین توصیف در مورد اومانیسیم، انسان‌گرا بودن است که از رمان‌ها و داستان‌های نویسندگان معاصر می‌توان کسب کرد. وجه غالب و جنبه‌ی محوری زن معاصر، انسان‌گرایی است که در رمان و داستان‌ها مشاهده شده است. هنرمند باید التزام کند و این التزام باید انسانی و اجتماعی باشد، فارغ از قید و بند فرقه‌گرایی و تخریب. التزام فارغ از سیاست و متعهد در برابر فرهنگ جامعه که فریبا وفی بدون گرایش به سیاست و حزب به انجام و خلق این داستان نموده است. (باقی نژاد، ۱۳۸۷: ۴۱)

با مطالعه رمان روز دیگر شورا به افکار و اندیشه‌های اومانیسیتی آن می‌توان پی برد. در این بررسی ارتباط معنادار افکار اومانیسیم در رمان روز دیگر شورا مشاهده می‌شود. فریبا وفی در آثارش در مورد انسان‌هایی که در شرایط غیرانسانی و دشوار به سر می‌برند، مسئولانه و متعهدانه سخن می‌گوید (همان، ۱۳۸۷: ۴۳). انتقاد از تحقیر انسان و پایداری انسانیت در آثار این نویسنده دیده می‌شود. هر چیزی در رمان‌های این نویسنده، با نگرش انسانی آن‌ها ارتباط یافته و امور از منظر آن نگریده و تحلیل می‌شود. (همان، ۱۳۸۷: ۴۳۹) مسائلی چون خردگرایی، آزادی، انسان دوستی، تعهد روابط انسانی، ارزش و کرامت انسانی، انتقاد از سنت و جدال با

جهل و خرافه، عدم محدودیت به جغرافیای خاص و... همه از زاویه‌ی نگاه انسانی تفسیر شده‌اند. فریبا وفی محور اصلی رمان روز دیگر شورا را بر مفاهیمی چون: زندگی خانوادگی، مقتضیات آن، ملال و سرگشتگی زمان، هویت فردی، رهایی از سرگشتگی و تعهد بنا کرده است.

۲- پیشینه تحقیق

اهل قلم و صاحب نظران بزرگوار، فقط در پیرامون موضوع اومانیسم و فمینیسم و دیگر داستانهای فریبا وفی به صورت محدود پژوهش انجام داده‌اند و پژوهش‌هایی نیز در مورد اومانیسم صورت گرفته است از آنجایی که رمان «روز دیگر شورا» در سال ۱۳۹۸ تازه و دوباره به چاپ رسیده است، هنوز اقدامی به بررسی و تحلیل در اومانیسم صورت نگرفته است، حتی هیچ تحقیق و پژوهشی مستقل چه از لحاظ ساختاری و چه از لحاظ سبکی و تطبیقی انجام نشده است. اینک به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود.

«انسان گرایی در شعر شاملو» در سال ۱۳۸۷ عباس باقی نژاد در رابطه با اومانیسم و اشعار شاملو نوشته است. مقاله‌ی «ضرورت بازخوانی اومانیسم» اثر نوشین شاهنده که به صورت علمی نوشته است. «جستاری در بینش‌های فکری نظریه ادبی هوشنگ گلشیری» (۱۳۹۵) عنوان مقاله‌ای از فرامرزخجسته، یاسر فراشاهی نژاد و مصطفی صدیقی است که در این مقاله کوشش شده تا با توجه به مقالات هوشنگ گلشیری، بنیان‌های فکری او در پیوند با ماهیت و فلسفه ادبیات مورد نقد و داوری قرار گیرد. که بیشتر «اومانیسم در اشعار احمد شاملو و فدریکو گارسیا لورکا»، (۱۳۸۹) عنوان پایان نامه ارشد از علیرضا مناجاتی با راهنمایی استاد دکتر ناصر الدین شاه حسینی و مشاوره دکتر اسماعیل آذر است که به وجوه اشتراک و افتراق در موضوعات اومانیستی، به صورت تطبیقی پرداخته است مقاله «اومانیسم روانی پور» از رویا قوچانیان، ریحانه فرامرزی است.

نقد ادبی فمینیستی از کتاب روز دیگر شورا است که در سال ۱۳۹۸ توسط سعید ناظمیان (منتقد ادبی) صورت گرفته است. این نوشتار در صدد ریزبینانه و جزئی، مبانی اومانیستی و بررسی تحلیل آن در کل کتاب روز دیگر شورا است. در این پژوهش کل داستان از تفکرات اومانیستی بهره‌مند شده است و مورد تحلیل قرار خواهد گرفت، بدین ترتیب امید است که خلأ

موجود در این زمینه بسیار مهم، مرتفع گردد. روش کار در این پژوهش بر اساس گردآوری اطلاعات به شیوه‌ی کتابخانه‌ای و فیشن برداری صورت گرفته است. در ادامه پس از نوشتن مطالب و دسته‌بندی کردن اطلاعات و مطالعه دقیق رمان، اثر مذکور با تأکید بر مبانی‌های ذکر شده در چکیده و مقدمه، از جمله خردگرایی - انسان دوستی - خردگرایی - انتقاد از سنت روابط انسانی - آزادی - طبیعت‌گرا و ... که جمعا ۱۶ مورد است و بعلاوه حجم گسترده کار برای هر کدام نمونه‌ای از رمان روز دیگر شورا انتخاب شده و بررسی خواهد شد و پس از آن نتیجه‌ای منسجم داده خواهد شد.

۳- بحث و بررسی

۳-۱- اومانیسیم

اومانیسیم از مفاهیمی است که دارای ابهام معنایی زیادی است. برخی اومانیسیم را انسان دوستی ترجمه می‌کنند و برخی دیگر آن را اصالت بشر ترجمه کرده و در مقابل اصالت خدا قرار داده‌اند. آنچه مسلم است، مذهب اصالت بشر، یک نظریه در میان نظریات دیگر نیست، بلکه طرح انسان دیگر است و تمام فلسفه‌ها و تئوری‌ها و علوم جدید هم فرع بر آن و تابع آن است. اومانیسیم در تمام فلسفه‌ها و تئوری‌ها ساری است. حتی از دین هم قرائتی اومانیستی می‌شود. (بروجردی ۱۳۷۷: ۲۶۹؛ داوری ۱۳۹۱: ۹۹؛ فردید ۱۳۵۰: ۳۹ - ۳۷؛ هاشمی ۱۳۸۳: ۱۲۳؛ حجت و وندنوروز ۱۳۸۹: ۳۸؛ راسل ۱۳۶۸: ۹۷) به راستی اومانیسیم چیست و عناصر و مؤلفه‌های آن کدام است؟ واژه اومانیسیم از (Human) به معنی انسان است و معادل‌هایی چون انسان‌گروی، انسان‌مداری، انسان‌گرایی، انسان‌باوری و اصالت بشر به جای آن در زبان فارسی به کار رفته‌اند. و در اصطلاح نظریه‌ایست که به طور مشخص بر علاقه، منافع و عقاید انسانی اهمیت دارد و بدنبال کشف ارزش‌های اخلاقی و معنوی حیات از طریق، ادبیات، فلسفه، علم و هنر می‌باشد. (فلاح خواه - عدل پور، ۱۳۹۸: ۱۰)

۳-۲- اومانیسیم از نظر مفهوم

اومانیسیم، انسان‌گرایی یا هیومنیزم، سیستم آموزش و شیوه‌ی تحقیق بود که در شمال ایتالیا و در طول قرن‌های ۱۳ و ۱۴ آغاز شد و بعداً در قاره‌ی اروپا و انگلیس نیز گسترش یافت. این

اصطلاح به طور متناوب برای انواع اعتقادات، روش‌ها و فلسفه‌های غربی که تأکید اساسی بر قلمرو انسانی دارند، اعمال می‌شود.

اومانیسم رنسانس نه تنها شامل آموزش جوانان بلکه راهنمایی بزرگسالان (از جمله حاکمان) نیز می‌شد. که آن را معمولاً از طریق شعرهای فلسفی و شعارهای استراتژیک انجام می‌دادند. شکسپیر نیز به همین دوره تعلق دارد و اشعار و نمایشنامه‌های مختلفی را در دوره‌ی اومانیسم رنسانس به ثبت رسانده است. این آموزش‌ها، نه تنها شامل انتقادات واقع‌بینانه و اجتماعی بلکه شامل فرضیه‌های آرمان‌شهرانه نیز می‌شد. این آموزش‌ها نه تنها تاریخ را مجدد ارزیابی می‌کردند بلکه سعی در بازسازی آینده داشتند. به طور خلاصه، اومانیسم خواستار اصلاح همه جانبه‌ی فرهنگ بود. اومانیسم سعی داشت حالت منفعل و بی‌تحرك عصر تاریک (یا همان قرون وسطی) را تغییر دهد و دوره را به دوره‌ای برساند که در آن بزرگترین توانایی‌های انسانی منعکس و تشویق می‌شود. به نقل از آستین کلاین، متخصص اومانیست، اومانیسم ادبی یا ادبیات اومانیستی شامل مطالعه‌ی «علوم انسانی» است. برای مثال می‌توان به مطالعه‌ی زبان‌ها، فلسفه، تاریخ و ادبیات اشاره کرد. به عبارت دیگر، هرآنچه به جز الهیات و علوم فیزیکی را می‌توان در حیطه‌ی ادبیات اومانیستی در نظر گرفت. اصرار به مطالعه‌ی علوم انسانی در اومانیست نه صرفاً برای منافع مادی بلکه در عوض به خاطر خود آن‌ها، یعنی به خاطر یادگیری فرهنگ و ادب صورت می‌گیرد. این نوع مطالعات بخشی از سنت‌های فرهنگی است که از یونان و روم باستان به جا مانده است. از نظر بسیاری از افراد، مطالعه‌ی علوم انسانی می‌تواند خود یک فضیلت مهم باشد یا وسیله‌ای برای رشد انسانی با اخلاق و بالغ. در قرن بیستم، از برجسب «اومانیسم ادبی» برای توصیف جنبشی در علوم انسانی استفاده می‌شد. که تقریباً و منحصرأ بر «فرهنگ ادبی» متمرکز بود.

۱- معنای عام: که شخصیت یک فرد را برهرچیزمقدم می‌شمارد وهدف اصلی آن‌ها دستیابی به انسانیت اصیل و کاملاست.

۲- در مفهوم خاص: یک جنبش فکری اروپاست که بدنبال آشنایی با فرهنگ باستانی یونان روم به وجود آمد که هدف آن‌ها خارج کردن نیروهای روحی و درونی انسانها از قیومیت کلیسا است. از منظر تاریخی در واقع یک تحول در نظام ادبی و تغییر در برنامه آموزش و

فرهنگی بود. و دیگر از منظر تاریخی و در مراحل بعد، در برخی شاخه‌های آن، جنبه‌ی سیاسی و نفی دین به خود گرفت و حالت فلسفی بر خود گرفت (که از بحث ما خارج است).

۳-۳- فلسفه اومانیسم

بنابراین اواخر قرن سیزدهم تا اوایل قرن هجدهم دوران بسط آرای یونان و رم باستان با تأکید بر زبان ملی و بومی است. (ثروت، ۱۳۸۵: ۲۵)

اومانیسم عنصر غالب این دوران است و غالباً زمان پیاده شدن افکار رنسانس می‌باشد (ثروت، ۱۳۸۵: ۲۶). دوران رنسانس را آغازگر ظهور اومانیسم جدید در فرهنگ غرب می‌دانند. نوگرایی در فرهنگ و ادبیات و هنر پدید آمده بود و نامداران یونانی چون هومر، ویرژیل، هوراس، و تراژدی نویسان یونانی، محبوب اومانیسم‌های عصر رنسانس بودند. (فلاح‌خواه، عدل پرور، ۱۳۹۸: ۱۳)

۳-۴- انواع اومانیسم

- ۱- اومانیسم ادبی: ادبیات علوم انسانی است و به فرهنگ و ادب مربوط می‌شود.
- ۲- اومانیسم رنسانس: براساس تعلیم و تربیت آدمی و توجه به برنامه‌ی آموزشی که در اواخر قرون وسطی و پس از آن همراه با زنده کردن نوشته‌های کلاسیک، ترویج یافت و مجدد برای تعیین درستی یا نادرستی امور، اعتماد به انسان پدید می‌آید.
- ۳- اومانیسم فلسفی: با مفاهیم و نگرش‌هایی که مربوط به ماهیت انسان بودارتباط دارد و بعدها به اومانیسم مسیحیت و اومانیسم جدید تقسیم شد.
- ۴- اومانیسم مسیحی: که انسان را در اصولی از مسیحیت طرفداری می‌کند.
- ۵- اومانیسم جدید: این نوع اومانیسم به نامهای ناتورالیستی، علمی، اخلاقی، دموکراتیک است. اومانیسم جدید منشأ دوگانه دارد؛ هم منشأ دینی و هم منشأ دنیوی؛ که دو نوع دیگر اومانیسم یعنی اومانیسم دینی و سکولار، ذیل اومانیسم جدید قرار می‌گیرند. (خارج از بحث ماست).
- ۶- اومانیسم دنیوی گرا: هر گونه تلاش ماوراء الطبیعی را برای حل مشکلات بشری و بیان واقعیت‌های زندگی است.

۷- اومانیسم دینی: بیشتر مربوط به افراد توحیدگرا و کل گرای مسیحی و همه جلساتی است که فرهنگ وابسته به اخلاق را گسترش می‌دهند؛ خود را اومانیست دینی معرفی می‌نمایند. تنها تفاوت اومانیسم دینی با سکولار، در تعریف دین و انجام وظیفه دین می‌باشد. تعریف کاربردی از دین عبارتست از: دین روشی است که مایحتاج فردی و اجتماعی افرادی را که در یک دنیای فلسفی قراردادارند؛ فراهم می‌سازد. (همان: ۱۴)

۸- اومانیسم در جهان اسلام: بیان و توصیف عقلی از خدا، کتب دینی و به طور کلی جهان است که به دلیل آشنایی نسبی مسلمانان با فلسفه یونان می‌باشد. اومانیسم بر ارزش و مقام انسان، اختیار و آزادی او، محوریت انسان و خویش‌شناسی تأکید می‌ورزد. از شاعران و نویسندگان ادبیات فارسی، مولانا، حافظ، نجم دایه، ناصر خسرو، ابوسعید ابوالخیر و ابوالحسین خرقانی از آزادی و خودمحوری و شان لاری و اصالت انسان و انسان محوری و کمال‌گر و خویش‌شناسی و ازاده و آزادی فردگرایی و روابط انسانی سخن گفته‌اند که ویژگی‌های اومانیستی نیز مشاهده می‌شود. (همان: ۱۵)

۵-۳- خوانش اومانیستی داستان

رمان «روز دیگر شورا» آخرین رمان فریبا وفی که در سال ۱۳۹۸ چاپ شد و چاپ مجدد و دوم آن در همان سال نشر گردید که با تحقیقات و بررسی بعمل آمده هیچگونه تحلیلی در آن صورت نگرفته است.

رمان روز دیگر شورا با ۳۲۷ صفحه‌ای در ۱۰۰ فصل است. مانند دیگر آثار وفی که قهرمانش زن هستند.

در این رمان به زندگی زن (شورا) در پایان روزهای جوانی و ورود به میانسالی می‌پردازد. رمان از دو سو پیش می‌رود. روابط خانم شورا با خانواده همسرش (رزاقی) که همگی در یک مجتمع آپارتمانی و در طبقات مختلف آن ساکن هستند و دیگر اتفاقی که برایش مایه آشنایی با «ژان» در ایران و ارمنستان می‌گذرد.

داستان این کتاب در مورد چالش‌های زندگی یک زن به نام شورا است و نگرانی‌ها و دل مشغولی‌های او در زندگی را روایت می‌کند. در این رمان علاوه بر زندگی شورا، مسائل و

معضلات اجتماعی نیز مطرح می‌شوند. و همچنین در این کتاب مفهوم آزادی فردی در جامعه را نیز بررسی می‌کند.

شورا در مقطعی از زندگی احساس می‌کند باید از جهانی که در آن زاده شده، رشد یافته و هم اکنون زیست می‌کند، خارج شود تا بتواند جهان بیرون و شاید بهتر است بگوییم جهان خودش را کشف کند. این انتخاب هرچند برای او نشاط‌آور است و به نوعی تنها نقطه‌ی روشن زندگی‌اش است، اما استرس و وحشت نیز به همراه دارد و این موضوعی است که تا اواخر رمان دیده می‌شود.

نویسنده در انتهای داستان، شخصیت اصلی داستان را در مقابل خودش قرار می‌دهد. حال او باید مسیری را که رفته بازگردد اما به گونه‌ای دیگر و با آگاهی دیگر. حالا او شخص دیگری است نه تنها برای او مثمرثمر نباشد که تکرار این مسیر نیز ممکن است آسیب‌زننده باشد. داستان با تغییر اساسی شورا به اتمام می‌رسد. شورا از آن مسیری برمی‌گردد که به عمق وجود شخصیتش دست یافته است. (مهر و پیر حیات، ۱۳۹۸، یادداشت ادبی - رمان روز دیگر شورا، فریبا وفی، نشر مرکز)

۴- نشانه‌های اومانیزم در رمان روز دیگر شورا

۴-۲-۱- خردگرایی

یکی از مفاهیم کاربردی و پرتکرار اومانیزم، خردگرایی، دانش‌اندوزی و استفاده از همه نیروهای عقلانی می‌باشد که در سایه حق و حقیقت برای انسان کامل لازم و واجب است.

در رمان «روز دیگر شورا»، خانم شورا با خرد و عقل خود تصمیم نمی‌گیرد و بهره نمی‌برد. کسی که از خرد دیگران بهره می‌برد نمی‌تواند بیشتر در کار خود موفق شود که این تأثیرپذیری و تقلید از دیگران جنبه‌ی منفی آن را در نظر می‌گیرد که بر خلاف میل و اراده‌اش انجام می‌دهد. در رمان روز دیگر شورا، آنجا که با نظر ژان و نه با عقل خود تصمیم می‌گیرد و شورا پایش را قوی فرد آگاه ایروان می‌گذارد تازه می‌فهمد دیگر خودش نیست. فکر اینجا را نکرده بود. از کجا می‌توانست بداند... هنوز هویت ندارد.

«مثل هر آدم دیگری از فرودگاه خارج می‌شود اما فقط خودش می‌داند که از جلد

همیشگی‌اش بیرون می‌زند... و جای دیگر همان طعم قبلی را ندارد». (وفی، ۱۳۹۸: ۵)

«غزل می‌خندد. خنده‌اش مخصوص اوست. به سفارش اوست. با موج می‌فرستد طرفش. از قدرت خنده‌اش خبر دارد. شورا بی‌خیال حرفش می‌شود». (وفی، ۱۳۹۸: ۲۲)

مسعود داستان زندگی خود را با پذیرفتن از دیگران و تاثیرپذیری و تقلیدادامه می‌دهد که نویسنده جنبه‌ی منفی آن را دارد «توانسته خودش را مجاب کند که ادامه دادن اشتباه است. چه خوب که زود متوجه شده و برگشته به زندگی‌اش». (وفی، ۱۳۹۸: ۸۸)

«زن‌ها یک عقل مخفی دارند. مثل جیب مخفی. یه هوشی که بعضی حیوونا دارن. همیشه هم خوب نیست. اونارو مکار می‌کنه. آما خیلی وقتا به دادشون می‌رسه. زنده نگه شون می‌داره. رخشان از این جیب‌ها زیاد داشت». که همواره در مشکلات کمک حال او بود. (وفی، ۱۳۹۸: ۲۱۴)

«من آخرش رو از همون اول می‌دیدم و می‌دونستم یه روزی نقطه‌ی پایان بذاریم براش. ما هم نذاریم مرگ می‌ذاره. بیماری می‌ذاره. جدایی می‌ذاره. ولی اگه ما خودمون این کار رو بکنیم دردش کمتره. ازش هم چیزای خوب می‌مونه تو ذهنمون. همینم بسمونه دیگه. مگه از زندگی چی می‌خوایم». (وفی، ۱۳۹۸: ۲۸۸)

۲-۲-۴- تنهایی

یکی دیگر از افکار اومانیستی تنهایی است که برعکس در سنت گرا به جمع روی می‌آورد. در اومانیسم انسان تنهایی را خود انتخاب می‌کند و در این انتخاب آزاد است آنجا که «شورا در تنهایی خود... شورا بعضی وقت‌ها خواسته بود تنها شود. غیب شدن، گم شدن، مردن وسط مهمانی‌ها و وسط شلوغی‌ها از خیالات سیاهش بود... از این لحظه به بعد کسی نداند که او کجاست، پشت پنجره می‌ایستد، یک لحظه از جسمش جدا می‌شود و...». (وفی، ۱۳۹۸: ۶)

«طفلی مریض است کلیه‌اش یه چیزی دفع می‌کنه. نمی‌دونم پروتئین یا چی. دست تنه‌است. کسی نیست براش آشی چیزی بپزه». (همان: ۴۹)

«نگو کمک کردم که دردم تازه می‌شه. هیچ وقت یادم نمیره اون وقت شب چطور تنهام گذاشتی». (همان: ۸۹)

شورا در مقابل مدرسه، غزل را در جمع دنبال نمی‌کند و او همیشه تنه‌است «چشم می‌گرداند ببیند غزل کجاست. «معمولا توی گروه دخترهایی که بلند بلند حرف می‌زنند و می‌خندند نیست. باید توی تکی‌ها دنبالش بگردد». (همان: ۱۴۳)

غزل سعی می‌کند تنها و خودش باشد و دور از خانواده را ترجیح می‌دهد. «می‌خوام با چند تا از بچه‌ها یه چند روز برم شمال...» (همان: ۲۳۵)

۳-۲-۴- واقع‌گرایی

وفی در رمان روز دیگر شورا از واقعیت‌های زندگی سخن می‌گوید. در رمان محله را از لحاظ پرجمعیتی و سنتی بودن به کشور چین تشبیه کرده و به تصویر کشیده است. «این جا چین کمونیست است. من کشور چین را ندیده‌ام ولی فکر میکنم باید جایی مثل محله ما باشد. نه، در واقع محله ما مثل چین است پر از آدم. ساختمان‌های قدیمی سرخ رنگی کیپ هم یک طرف خیابان را گرفته‌اند...» (وفی، ۱۳۹۸: ۱۲)

فربیا وفی در این رمان بیانگر مشکلاتی است که گریبانگر انسان است. «تازه، چه جوری به خودم برسم، وقتی تخم مرغ رو دونه‌ای می‌خوری، باید با ذره بین دنبال گوشت تو این خورشت گشت. سر کیسه رو شل کن، بعد بگو به خودت برس». (همان: ۱۰۹)

در واقع‌گرایی، شورا به واقعیت‌های جامعه‌ی خود می‌نگرد؛ به زندگی خود-همسرش- به روابط میان اطرافیان-... آنجا که ساختمان‌های قدیمی سرخ رنگی کیپ هم یک طرف خیابان را گرفته اند. «لای پنجره‌ها را باز می‌کند و همه‌ی شاد شهر شنیده می‌شود. زنی دارد با خرس... در آن صدای موسیقی به گوش می‌رسد». (وفی، همان: ۶)

۴-۲-۴- عدم محدودیت به جغرافیای خاص

از اصول اصلی و مبانی اومانیزم، آن است که همه را بصورت یکسان تلقی می‌کند. اومانیزم انسان را علاوه بر طبقات، ملیت‌ها، فرهنگ، مذهب‌ها، رنگها، خون‌ها به صورت واحد معرفی می‌کند و در بین انسانها همه تبعیض و تفاوت و محدودیت جغرافیایی را رد می‌کند. آنجا که «شورا در سرزمین دیگر و در ارمنستان متوجه می‌شود که نمی‌ترسد. نگران نیست حرص نمی‌خورد. شاد است. سبک است. آزاد است. سربازی است که از پست نگهبانی‌اش در رفته است و قرار نیست مراقب باشد تا فلان حرف به منصور برنخورد یا با شنیدن صدای... خودبه خود به وجد می‌آید و تحت تأثیر شوق آنجا توی همان یکه و جب جا می‌چرخد». (وفی، ۱۳۹۸: ۶)

«ژان می گوید می توانند بروند کلیسا را هم ببینند. می خواهد از قدمت آن بگوید». (همان:

۹۳)

«من صد سال دیگه هم این جا بمونم حوصله ام سر نمی ره». (همان: ۲۴۸)

۵-۲-۴- روابط انسانی

نداشتن دوست وهمدل ویکزبان از طرف دیگران و رفع نیازهای انسان و نداشتن فرد مهربان و غمخوار، از انتقادات اومانیسم است که اومانیسم خواهان روابط انسانی صحیح و خوب و صمیمی است و رابطه عشق راستین و حس انسان دوستی است. روابط انسانی در خانه‌ی رزاقی بعلت نبود درک و صمیمیت و احساس به هم‌نوع دور بود که موجب اذیت شورا می شد. «آنجا که شورا بعدها دانست که در خانه‌ی رزاقی‌ها هیچ چیز رها نمی شود. حرف‌ها می ماند تو حافظه...» (وفی، ۱۳۹۸: ۱۱)

«عادت بد رزاقی هاست. چیزی به اسم حریم به گوش‌شان نخورده. شورا اگر اعتراض کند، منصور حاضر و آماده جوابش را می دهد». (همان: ۲۳)

نبود روابط دوستانه و صمیمی در میان خانواده رزاقی آنجا که «منصور برمی گردد توی هال. به مرتضی زنگ می زند و به شام دعوتش می کند. غبغب رخشان زیر چانه‌ی لاغرش از رضایت باد می کند. شورا آهسته، جوری که رخشان نفهمد، اعتراض می کند. همین هفته‌ی پیش اینجا بودند. منصور جوابش را با صدای بلند می دهد. بودند که بودند. شورا معذب می شود. پشتش را به رخشان می کند. می خواهد صدایش را فقط منصور بشنود». (همان: ۲۷۰)

۶-۲-۴- قانون گرایی

قانونمند رفتار کردن یکی دیگر از اصول اومانیسم است و به آن معتقد است. «آنجا که شورا مرغوب انضباط و قوانین آن‌ها می شود و خودش را جمع و جور می کند. «با دید تازه اش صد تا عیب توی خانواده‌ی خودش پیدا می کند. خانواده اش...» (وفی، ۱۳۹۸: ۱۲)

«رعایت بهداشت و دقت در زندگی یکی از افکار اومانیستی است که قانونمندی را ایجاد می کند. شورا آنجا که منصور از ظرف میوه‌ی روی میز سیبی برمی دارد و قبل از خوردن دقت می کند ببیند خوب شسته شده یا نه...» (همان: ۱۰۸) شورا در زندگی انسان قانونمندی است

که سعی دارد؛ مسائل خانوادگی در چهارچوب خانه بماند. دوست ندارد جزئیات زندگی را در پیش همه مطرح کند. و یا کارهای ریز دخترش نینا را همه بفهمند.

«من می‌گم پیش او نا از جزئیات زندگی مون نگو. چرا باید رخشان از همه چیز ما سر در بیاره. یا چرا باید بدونن نینا می‌خواد نمایشگاه بزاره از کاراش که بعدش ارزیابی کنن و نظر بدن که این کارها پول توش نیست. با همه چیز آدم کار دارن». (همان: ۱۱۲) «شورا با احتیاط او را به حرف می‌کشد. مواظب است که فضول به نظر نرسد». (همان: ۱۲۱)

«شورا توی لابی منتظر مختار است. می‌خواهد بنشیند اما انگار نشستن باعث می‌شود او دیرتر بیاید. کاتالوگ روی میز، نرخ انواع ماساژ را نشان می‌دهد...». (همان: ۲۴۶)

۷-۲-۴- مدارا

در مدارا پذیرش و تحمل طرف مقابل خود صورت می‌گیرد که از افکار اومانیسیم، مدارا در این رمان مشاهده می‌شود. آنجا که «شورا به قوانین سرزمین جدید تسلیم می‌شود... یک بار چاقوی آشپزخانه انگشتش را می‌برد، چنان خون از آن جاری می‌شود که مردهای رزاقی دل‌شان به حالش می‌سوزد و به کمکش می‌دوند که شورا شاید به خاطر غزل که توی شکمش است و شاید به خاطر منصور در کنار بودن در آن خانواده را تحمل می‌کند». (وفی، ۱۳۹۸: ۱۲)

«رخشان با پسره‌ایش کل کل نمی‌کند. اراده‌اش را با فشار آوردن به عروس‌ها تحمیل می‌کند. «شورا خودش را می‌زند به کری و کوری تا طرف خطاب رخشان نباشد». (همان: ۲۷)

شورا برخلاف این جور وقت‌ها به منصور چشم غره نمی‌رود. طعنه نمی‌زند که بی‌خبر برای خودش مهمانی راه انداخته». (همان: ۹۴)

«من تو موقعیت‌های بد، اون قدر بودم که بلد باشم قدر لحظه‌های خوبم رو بدونم» (همان: ۱۰۸)

«رهبر جنبش آهستگی ست. آهسته و شمرده جوری حرف می‌زند که انگار شورا آمده دو‌یست سال در خانه‌ی او بماند». (همان: ۲۰۵)

۸-۲-۴- انتقاد از سنت

اومانیسم به سنت ازدواج اجباری - بی‌احترامی - مرد سالاری از خصوصیات سنتی است سخت منتقد آن است. آنجا که شورا باید در آن خانواده‌ی شلوغ و پرجمعیت همیشه سخنش و آرزوهایش در دهانش بماند و نتواند حرف بزند. «رخشان شروع می‌کند به زاری کردن و مرثیه خواندن. به یکی از آن‌ها از عزت و شوکت از دست رفته‌ی خانواده می‌گوید و به دیگری از بزرگواری سرهنگ». (وفی، ۱۳۹۸: ۱۳)

«مرد سالاری در این خانواده بشدت مشاهده می‌شود و با حالت دستوری که شماره‌ی با لا بگیر و...» (همان: ۴۷)

«زندگی روز مره و تکراری و عادت به آنها از زندگی سنتی و سنت محسوب می‌شود که انتقاد از سنت گرایی در روز دیگر شورا مشاهده می‌شود». (همان: ۵۲)

«معلومه خب. از رزاقی‌ها برای خودت غول ساخته بودی. خبردار می‌ایستادی جلوشون. تا اسم شون می‌اومد، لرزت می‌گرفت». (همان: ۱۲۱)

«یه عمر با نفرت و بی‌زاری زندگی می‌کرد، سادگی نبود؟ مثل این زن‌هایی که می‌رن تو نقش قربانی، صداشم در نمی‌آرن؟» (همان: ۱۹۶)

۹-۲-۴- فردگرایی

در فردگرایی اصالت به فرد است و خودش کارها را به تنهایی و با نظر خود انجام می‌دهد و هیچگونه تصمیمی را از دیگران پذیرا نیست و حتی به دیگری نیز نظرش را تحمیل می‌کند که از افکار اومانیستی، فردگرایی که ناشی از اراده‌ی فرد است و افکارش را نیز ترویج می‌دهد و فرد را نیز مرکز توجه خود می‌کند.

آنجا که «ملوک به جبران آن، مدام نظر می‌دهد. نظر جمع می‌کند. نظر می‌خرد. نظر می‌فروشد. یه دسته گل بزرگ بگیرین، برین دیدنشون. یا به وسیله‌ی آشپزخونه چطور؟» (وفی، ۱۳۹۸: ۱۷)

«رخشان با شنیدن قرارکرج اخم می‌کند. بقدر کافی از نیامدن مادر و خواهر شورا به مهمانی، دلخور است. با یک نگاه همه را حاضر غایب می‌کند». (همان: ۵۴)

«خب دیگه غذاتون رو بخورین، زود جمع کنیم که بعد از ظهر مردم می‌آن برای ختم انعام. الان نرگس بانوهم پیداش می‌شه. دخترا بمونن. مردا برن». (همان: ۱۰۹)

«شورا دوست ندارد قاطی زن‌هایی بشود که باید برایشان خرید کرد». (همان: ۱۶۰)

۱۰-۲-۴- کمال گرایی

کمال گرایی نیز در رمان «روز دیگر شورا» مشاهده می‌شود. آنجا که می‌گوید: شوهر میترا لب پنجره می‌نشیند... سرش توی روزنامه است و مطالعه می‌کند و یا چسپیده به تلویزیون.

۱۱-۲-۴- انسان و طبیعت

پیوند با طبیعت و ارتباط با طبیعت از ویژگی‌های اومانیزم است که انسان را همواره در کنار طبیعت می‌داند، همانطور که اومانیزم طبیعت را در انسان می‌بیند و یا برعکس طبیعت را همچون انسان می‌بیند. و خواهان انسان در طبیعت است. آنجا که در رمان روز دیگر شورا ارتباط انسان با طبیعت را این چنین بیان می‌کند: «هوا صاف و آفتابی بود و باد با گوشه‌ی دامن پیراهن خوش رنگش باز می‌کرد. باد آنقدر وحشی نبود که او مجبور شود یک دور بچرخد و دستپاچه دامنش را صاف و صوف کند». (وفی، ۱۳۹۸: ۲۹)

«دریاچه‌ی سوان مثل زنی منتظر و متظاهر پدیدار می‌شود. در بستر کوه چین دار و پر برف چنان جلال سردی دارد که همه‌ی نگاه‌ها را از آن خودش می‌کند. شورا چشم از دریاچه بر نمی‌دارد و ژان چشم از او. همه ش اینجا تصور می‌کردم. دلم می‌خواست تو و دریاچه را با هم ببینم». (همان: ۹۲) «من آفتاب رو دوست دارم. گرمارو. آفتاب پرستم». (همان: ۲۴۷)

۱۲-۲-۴- آزادی و اراده

آزادی را وفی در رمانش به راحتی بیان می‌کند. آزادی که اومانیزم خواهان است با انتخاب خود فرد بدست می‌آید و خود انسان این آزادی را انتخاب می‌کند. آنجا که «غزل یک دختری خود رأی و آزاد است و مخالف سنت و رسم است. غزل تکیه می‌دهد به شورا که با تماس بدن او بی‌حرکت می‌ماند. می‌داند بچه‌اش مثل گربه خود رأی است. فقط وقتی خودش دوست داشته باشد به او نزدیک می‌شود». (وفی، ۱۳۹۸: ۳۰)

«و یا تعریفش را نمی‌کرد که صحبت با او اینقدر گرم و راحت پیش برود و این همه حرف بزند. از دعوای خانه می‌گوید و با هم می‌خندند. بیژنی از زنش می‌گوید... برای شورا جالب است که مردی اینقدر راحت از زنش بگوید. مردهای رزاقی این کار را می‌کنند». (همان: ۳۵)

«غزل تکیه می‌دهد به شورا که با تماس بدن او بی‌حرکت می‌ماند. می‌داند بچه‌اش مثل گربه خود رای است. فقط وقتی خودش دوست داشته باشد به او نزدیک می‌شود». (همان: ۲۵)

«باشه کرج رو می‌آم. ولی خونوی مامان جون رخشان نمی‌آم. بابا تو هم نرو یه کم ریاضی کار کنیم». (همان: ۵۳)

«شورا، چشم از آن همه می‌گیرد و با بغض داد می‌زند. بگو چشمه. زندگی من چشمه. آخه چرا؟ بگو چکار کردم تو این کار را با من می‌کنی؟ بگو گناهم چیه؟» (همان: ۷۰)

در رمان روز دیگر شورا از افکار اومانیستی اراده انسانی مشاهده می‌شود. شورا زنی بود که حتی نمی‌توانست به میدان شهر برود ولی اکنون خودش را می‌بیند که با اراده خود توانسته تا به ایروان برسد. انسان با تلاش و کوشش خود می‌تواند به توانایی‌های خود دست یابد. . وقتی در ایروان ژان راملاقات کرد؛ ژان به خانم شورا اعتماد به نفس داد آنجا که «هر اتفاقی هم بیفته، هیچ چی همیشه. نمی‌میری. زندگی رو می‌کنی. بعضی چیزها بدتر از مردنه». (وفی، ۱۳۹۸: ۵۱) «... حالا می‌خواه منصور بدش بیاد یا نه. باید مستقل بشی از منصور. یه دو تا فیلم خوب از همین موسسه‌ی مادر بسازی کلی مشتری جذب می‌کنی». (همان: ۷۷-۷۸)

نداشتن اراده و هویت و برسر دو راهی ماندن از رفتارهای غیر اومانیستی است، اومانیسم انسان را مسئول زندگی خویش می‌داند و در انتخاب و تسلط بر زندگی خویش است. شورا «با سرعت زیاد از راهی که رفته برمی‌گردد و فکر می‌کند چرا همیشه بین دو راه معلق است؟ از دست خودش کفری است. یاد نگرفته با خودش صادق باشد یا دستکم احساس واقعی‌اش را زود تشخیص بدهد و بر اثر تصمیمی عجولانه از ماشین پیاده نشود تا مجبور نشود مثل احمق‌ها بدود و مردهای تو کافه برگردند نگاهش کنند». (همان: ۲۵۶)

۱۳-۲-۴- انسان دوستی

نوع دوستی و نگاهی با رفتارهای دلسوزانه و مهربانی و حس بشردوستی و روابط انسانی صحیح که با همدیگر به خوبی و مهربانی رفتار می‌کنند و به دیگر موارد توجه نمی‌کند و فقط اینکه انسان است رفتاری مهربانانه نشان می‌دهند از افکار اومانیسم است.

در رمان «روز دیگر شورا» فریبا وفی در میان شخصیت‌های داستان رفتاری مهربانانه با هم را ایجاد کرده، جایی که «شورا و منصور در مورد بیژن و خانمش صحبت می‌کنند که... هر دو

رو می‌گم. آدم نبین فرشته اند، یک ریال پول نخواستن، منیژه خانم گفت: ... آروم باش». (وفی، ۱۳۹۸: ۲۴)

«هر دو رو می‌گم. آدم نیستن. فرشته ان. یک ریال پول نخواستن. منیژه خانم گفت فقط دلش می‌خواد روح پسرش آروم باشه». (همان: ۲۴)

«منصور او را به طرف خودش می‌کشد. نترس تا من رو داری نباید از چیزی بترسی. شورا خودش را می‌سپارد به او». (همان: ۹۱)

«منیژه مهربون و دلسوزه. از نامادری مریضش چهار سال مدام پرستاری کرد. (همان: ۱۰۲)
«در ساعات کمی که پیش رو دارند می‌توانند خودشان باشند. بی‌آلایش و صمیمی. نه دروغی هست نه شک و سوء ظن و سوء تفاهمی». (همان: ۲۲۱)

۱۴-۲-۴- ارزش شأن و کرامت

از افکار اومانیستی توجه به ارزش شأن و کرامت و توجه به خویش است و توجه به دیگری از افکار اومانیستی است. وفی در این رمان استفاده بیشتر به شأن و کرامت را مورد توجه قرار داده است آنجا که که «مختار جلوی سخن زشت و بدو بیراه را می‌گیرد، چون همیشه پیش شورا مؤدب است و ادبش را نگه می‌دارد...». (وفی، ۱۳۹۸: ۳۲)

«شوهر میترا یا لب پنجره می‌نشیند، یا چسبیده به تلویزیون، یا گوشه‌ی سالن. سرش توی روزنامه است و اصرار دارد از رزاقی‌ها فاصله بگیرد». (همان: ۲۱)

«گوش‌های شوهر میترا تیز می‌شود. اخبار دزدی و قتل و غارت مثل سوختی است که جمع می‌کند تا بریزد توی موتور مهاجرت. میترا می‌بینی. بهت می‌گم که این جا جای موندن نیست». (همان: ۶۰)

«بعد اون نگام کرد. گفت تو چرا هیچ کاری نمی‌کنی. گفتم چه کاری مثلا. گفت چه می‌دونم. به دست کرم بزن. به دندونات مسواک بزن. از این کارا که زن‌ها می‌کنند». (همان: ۲۰۸)

نتیجه گیری

از دوران مشروطه به بعد نویسندگان و شاعران ایرانی با محور قرار دادن موضوع انسان قصد سنت‌شکنی نوع نگاه به انسان در ادبیات پارسی داشته‌اند. به‌ویژه نویسندگان زن نگاهی انسان محور، دست به خلق اثر زدند. بی‌شک جلوه‌های گوناگون اندیشه‌هایش را با دیگران در میان می‌گذارد، کم و کاستی‌های جامعه انسانی را به گونه‌ای ویژه برجسته می‌نماید، خواننده را به پرسشگری، جست و جو، کنکاش و چه بسا به ارائه راه حل و می‌دارد. وفی در آثارش از فقدان روابط درست بین انسانها رنج می‌برد. او دریافته است که انسان شایسته زندگی بهتری است. او جهان را از دریچه زنان می‌نگرد. دردهای جمعی و فردی زنان را بسیار زیبا به تصویر می‌کشد. در همه‌ی آثار او می‌توان گفت بالاترین درد و وجه اشتراک همه‌ی آنها طرد شدن و تنهایی است. نبود زن در جایگاه واقعی‌اش، نداشتن شأن و منزلت اجتماعی، برخوردار نبودن از احترامی که شایسته‌ی زنان است، از جمله دغدغه‌هایی است که می‌توان آن را به روشنی در آثار وی مشاهده نمود. او در پی یافتن حقوق بشر برای زنان است و این، در تمامی آثارش نمود دارد. هنرمندان و نویسندگان، انسان‌گرایی را محور آثارشان قرار دادند و بازتاب آن را در رمان و داستان عصر حاضر قابل مشاهده است. فریبا وفی با تکیه بر افکار و مبانی اومانیسم تمام تلاش خود را کرد تا اهداف خود را از طریق رمان و داستان در جامعه بازتاب دهد و از این راه انسان‌گرایی - انسان دوستی - خردورزی - آزادی - اراده انسانی - توجه به شأن و حرمت انسانی - تعهد و حمایت از حقوق بشر - عدالت‌گرا و کمال‌گرا را در فضای رمان روز دیگر شورا پررنگ‌تر جلوه دهد.

فریبا وفی در این رمان از افکار اومانیستی، انتقاد از زیست‌گرایی، روابط انسانی، انسان دوستی را بیشتر تأکید کرده است. آنجا که شورا اگر عصبانی است بخاطر فشاری است که از طرف همسر و خانواده‌اش به او وارد می‌شود. رنج و عذاب او از روابط سیستمی است که به قول خودش دوست و رفیق تولید نمی‌کند. از افکار دیگر اومانیستی در این رمان آزادی است که «شورا» و رفتن او به ارمنستان برای دیدار مردی دیگر است که همزمان در کنار ازدواج رابطه‌ی گره‌گام‌های عینی و ذهنی آن را به شکل فشرده در کنار هم قرار داده است، جوری که خواننده در عین حال که دارد سفر کوتاهی را تجربه می‌کند بتواند چشم اندازی از یک زندگی طولانی هم داشته باشد.

رابطه نامتعارف «شورا» با «ژان» دلیلی بر موضوع ازدواج و سنت گرایی و گردن نهادن به تصمیم‌گیری‌های خانوادگی که در راستای استقلال نداشتن زنان در جامعه، مرد سالار است که او مانیسیم منتقد آن است. «رخشان» تنها زنی است که مورد احترام مردان قرار دارد و از این کارکرد مادر بودنش نشأت می‌گیرد که از افکار او مانیستی احترام به شأن و کرامت انسان و انسان دوستی را شامل می‌شود. داستان با تغییر اساسی شورا به اتمام می‌رسد. شورا دیگر خودش شده است. او به ایران پرواز می‌کند. در حقیقت پرواز او به بخشی از وجود ناشناخته‌اش است که تاکنون او آن وجودش را یافته است و به آن دسترسی پیدا کرده است. شورا با یک هویت جدید و شناخته شده به ایران بازمی‌گردد. ماسک موجود در داستان که همواره تکرار می‌شد، نماد «نبایدایی» است که زنان در جامعه اجازه انجام آن را ندارند و چون نمی‌توانند شخصیت اصیل خود را بروز دهند، همانند زن این داستان ماسکی صورت‌شان را می‌پوشانند. در پایان باید گفت: «رمان روز دیگر شورا» مربوط به زنی که در مسیر بازگشت، سرخورده‌تر و شکسته‌تر شده است. زنی که در انتخاب‌های محدود زندگی‌اش هیچ صرفه‌ای نبرده است و از فقدان روابط انسانی و انسان دوستی رنج سخن می‌گوید. در این رمان در اول نبود زن در جایگاه واقعی‌اش و برخوردار نبودن از شأن و منزلت و احترامی که شایسته‌ی هر زنی است و نیز نبودن و نداشتن هویت شخصی که با اراده انسانی و خردگرایی و فردگرایی در آخر داستان توانست به هویت اصلی خود دست یابد. این داستان هر دو الگوهای «مرد سالاری» یا «زن سالاری» را نفی می‌کند و طبق افکار او مانیستی به رابطه‌ی متقابل و روابط انسانی و هم دلی معتقد است، که نشان دهنده تأثیر افکار او مانیستی بر رمان روز دیگر شورا است.

منابع و مأخذ

۱. باقی نژاد، عباس، (۱۳۸۷)، انسان گرایی در شعر شاملو - انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ارومیه، چاپ اول.
۲. براهنی، رضا - طلا در مس (۱۳۷۵)، ج ۲، تهران، چاپ سوم، انتشارات کتاب زمان.
۳. پیشگاهی فرد، زهرا و قدسی، امیر، (۱۳۸۹)، نظریه‌های فرهنگی فمینیسم و دلالت‌های آن بر جامعه ایران، مجله زن در فرهنگ و پژوهش دوره‌ی اول، شماره‌ی سوم فصل‌نهایی.

۴. ثروت، منصور (۱۳۹۰)، آشنایی با مکتبهای ادبی - تهران، چاپ سوم: انتشارات سخن.
۵. جاسن، رابرت (۱۳۸۷)، «انواع اومانیسم» ترجمه هدایت علوی تبار، فرهنگ، شماره ۶۵، صص ۱۵۱-۱۸۲.
۶. خادم، نجمه، (۱۳۹۹)، گفت و گوی با فریبا وفی: سایت وینش.
۷. خجسته، فرامرز، فراشاهی نژاد، یاسر، صدیق، مصطفی (۱۳۹۵) «جستاری در بینش‌های فکری نظریه ادبی هوشنگ گلشیری» نشریهادبیات پارسی معاصر، دوره ۶، شماره ۲#۱۰۴۶۷، صفحه ۲۷ تا ۴۷.
۸. داد، سیما (۱۳۹۰)، فرهنگ اصطلاحات ادبیات، انتشارات: مروارید.
۹. دورانت، ویلیام جیمز (۱۳۹۰)، تاریخ و فلسفه، ترجمه عباس زریاب خویی، چاپ بیست و سوم، علمی، فرهنگی.
۱۰. دیویس، تونی، (۱۳۷۸)، اومانیسم، ترجمه عباس مخبر، تهران، مرکز.
۱۱. رهایی، ماندالای، پیر حیاتی، مهر، یادداشتی بر رمان «روز دیگر شورا»، نوشته فریبا وفی، نشر مرکز ۱۳۹۱، کافه داستان.
۱۲. زرشناس، شهریار، (۱۳۸۹)، رویکرد و مکتب‌های ادبی، تهران، سازمان.
۱۳. سید حسینی، رضا، (۱۳۸۴)، مکتب‌های ادبی، ج ۱، چاپ سیزدهم، تهران، نگاه.
۱۴. شریفیان، مهدی. (۱۳۹۴) چشم اندازهای اومانیستی در عرفان ایرانی، فصلنامه ادبیات عرفانی و اسطوره شناختی، سال ۱۱، شماره ۳۹، صص ۱۶۱-۱۹۸.
۱۵. صانعی پور، مریم، (۱۳۷۸)، «مبانی معرفتی اومانیسم» قیسات، شماره ۱۲، تابستان.
۱۶. فاطمی، سعید، (۱۳۹۸)، هویت زن بودن در فاصله‌ی دو مرد، نگاهی به رمان روز دیگر شورا، مصاحبه خبر فارسی، سایت فرهنگ خبری، خبرگزاری ایران، شناسه خبر.
۱۷. فلاحت خواه، فرهاد، عدل پرور، لیلا (۱۳۹۸)، تطبیق جنبش‌ها و مکتب‌های ادبی اروپا با ادبیات معاصر، تهران- ناشر: آیلاز.
۱۸. قوچانیان، رویا، فرامرزی، ریحانه، (۱۳۹۲) مقاله‌ی اومانیسم روانی پور- مقاله هفتمین همایش پژوهش‌ها.
۱۹. کوشکک، محمد، زمزم هدایت، (۱۳۸۴)، بررسی تطبیقی جامعه‌مدنی، ج ۱، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، نمایندگی ولی فقیه، پژوهشکده تحقیقات اسلامی.

۲۰. مدرس، فاطمه (۱۳۹۰)، فرهنگ توصیفی نقد و نظریه‌های ادبی، تهران، چاپ اول، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
۲۱. مناجاتی، علیرضا، شاه حسینی، ناصر، آذر، اسماعیل، (۱۳۸۹) «اومانیزم در اشعار احمد شاملو و فدریکو گارسیا لورکا»، دانشگاه تهران.
۲۲. نیکخواه‌قمصری، نرگس، (۱۳۹۵)، تاملی بر نسبت فمینیسم با انقلاب اسلامی ایران، شریه مطالعات اجتماعی ایران-دوره‌دهم-شماره ۱.
۲۳. وفی، فریبا، (۱۳۹۸)، روز دیگر شورا، انتشارات نشر چشمه.
۲۴. یحیی، هارون، (۱۳۸۵)، بازخوانی اومانیزم، نشریه‌ی موعود، شماره‌ی ۶۳.
25. Encyclopedia of Philosophy. (Vol. 4). p. 666.
26. Lamont. Corliss.(1997). The Philosophy of Humanism. Humanist Press. Eighth Edition. Encyclopedia of Philosophy. Vol 4. p. 666.
27. Rachels, James. (1993). The Elements of Moral Philosophy. New York: McGraw - Hill, Inc., 2nd edition.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی

Reflection of humanist discourse in Fariba Wafi's contemporary novel *Another Day of the Council*

Ziba Malekzadeh Dilmaghani

PhD student, Department of Persian Language and Literature, Khoi Branch, Islamic Azad University, Khoi, Iran

Dr. Nasser Naseri Kohne Shahri¹

Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Khoi Branch, Islamic Azad University, Khoi, Iran (corresponding author)

Dr. Shahriar Hassanzadeh

Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Khoi Branch, Islamic Azad University, Khoi, Iran

Received:22/06/2022 Accepted:22/10/2022

Abstract

"Humanism" is a philosophical and literary school that is considered to have originated in ancient Greece. This school respects the value and status of man and makes him the measure of everything. The culmination of the manifestation of humanism in the Middle Ages was a new way of confronting the tyranny of the medieval churches. Freedom, autonomy, self-leadership, self-knowledge and recognition of different dimensions of human talents are among the important topics that are emphasized in this school. Undoubtedly, mysticism has something in common with humanism. The novel *The Other Day of the Shura* draws society's attention to realities that are far removed from our view. It is an attempt to enlighten the minds towards humanism and the value of one's position. The quest for identity is rippling through his novel. The main question of this research, then, is with what linguistic manifestations humanism is reflected in the novel *The Other Day of the Council*. In this research, the novel of the other day of the council is tried in humanistic principles and thoughts, according to rationalism, individualism, humanism, freedom, human relations, human value and dignity, will, naturalism, commitment, non-restriction to specific geography and perfection. Orientation etc. be examined. The result of this research, which has been done in a descriptive-analytical way, indicates that the principles of humanism, critique of tradition and struggle with ignorance and superstition, human relations, will and freedom, naturalism, tolerance,

1- Nasernaseri43@gmail.com

rationalism and commitment within the framework and Observed throughout the novel.

Keywords: Novel - Humanism - Another Day of the Council - Fariba Wafi - Human Relations

